

Mietteitä eletystä ja koetusta

Apuselostuksen Karjalan nykyproosasta Kirjailijain 7. liittokokouksessa teki filologian tohtori Eino Karhu.

Elettymme sisältää raskaan sodan ja suuren voiton. Nyt juhlimme sen kolmattakymmenettä vuosipäivää.

Sotaromaani, sotaa kuvaava kirjallisuus, ihminen sodassa — kaikki nämä kirjallisuudessa meille totunnaisiksi muodostuneet käsitteet ja sanonnat todistavat miten suuri merkitys toisen maailmansodan tapahtumien ymmärtämisellä yhä on neuvostokirjallisuudelle.

Elämämme on suuresti muuttunut näinä kolmenakymmenenä rauhanvuotena. Ovat tasoittuneet taisteluhaudat ja pommikuopat, poltetut kylät ja kaupungit on jälleenrakennettu ja ovat varttuneet uudet sukupolvet.

Muisto sodasta silti elää, milloinkaan eivät unohdu ne kaksikymmentä miljoonaa neuvostoihmistä, jotka kaatuivat isänmaan vapauden ja riippumattomuuden puolesta. Kaupungeissamme palavat ikuiset tulet, nurmi ei pääse peittämään veljeshaudoilte vieviä polkuja. Yli miljoonan neuvostosotilaaan maalliset jäännökset lepäävät niiden naapurivaltioiden maassa, joiden vapauden puolesta he antoivat henkensä.

Kaikki, vieläpä pienet lapsetkaan, jotka ovat eläneet ja kokeneet sodan, eivät unohda sen kauhuja. Niille nykyajan nuorille taas, jotka eivät koskaan ole nähneet sotaa, muistuttavat siitä vanhenevien isien arvet ja äitien murheelliset kertomukset.

Sota jätti sanastoomme äärettömän katkeria sanoja, jotka tänäkin päivänä kouristavat sydäntä: kuolinsanoma, blokadi, nälkätauti — —.

Samalla sodan aikana syntyi myös suurta sankaruutta sisältäviä käsitteitä, sanontoja, sanasymboleja, jotka ilmentävät ihmisen lujaa moraalista järkkymättömyyttä: lentokoneen ohjaaminen törmäykseen, ampumaukon peittäminen ruumiillaan, kaksikymmentäkahdeksan panfilovilaisista — —.

Neuvostokansan voitto mennessä sodassa oli ilmaus suuresta historiallisesta oikeudenmukaisuudesta. Merkittäviksi historian pylväiksi muodostuvat, kuten tunnettua, vain oikeudenmukaiset vapaussodat, yhteiskunnallisen edistyksen puolesta käydyt sodat. Niin on ollut ennen, niin on myös nykykaudella. Suuret kirjailijat ovat tämän ymmärtäneet hyvin ja osoittaneet useinkin terävänäköisyyttä ja historiallista vaistoa tapahtumien arvioinnissa. Muistettakoon Goethen kuuluisat sanat Ranskan vallankumouksellisten joukkojen Valmin luona saaman voiton jälkeen: »Hyvät herrat, me olemme uuden aikakauden synnyn todistajia ja teillä on oikeus sanoa nähneenne sen alun omin silmin.»

Kansojen taistelu vapauden ja edistyksen puolesta avaa ihmiskunnalle uusia henkisiä ja siveellisiä nä-

köaloja ja juuri siksi ne ovat olleet tärkeä aihe kirjallisuudelle.

Kuten tunnettua taistelee sodassa vähintään kaksi, useimmiten erilaiset tavoitteet omaavaa puolta. Vastavasti sodassa ilmenee tosisankaruutta ja valesankaruutta. Lyödyt hitleriläiset kenraalit sepittelevät nykyään uutterasti muistelmateoksia ja huokailevat etsiessään uusia Shakespeareja ylistämään maasta taivaaseen heitä ja luomaan sankaritragedioita fasistilaumojen sotaretkistä ja tappioista. Oletettavasti ei kuitenkaan yksikään tosi lahjakas kirjailija onnistuisi luomaan moisille rosvoretkille sankarimainetta.

Kirjallisuudelle ei ole tärkeätä sotasankaruus sellaisenaan, vaan totuus oikeudenmukaisen vapaussodan sankaruudesta. Tätä totuutta eivät Lännessä täysin selvästi ymmärrä aina edes sivistyneekään kirjallisuuden tekijät. Siitä johtuikin, ettei ymmärretä länsimaisen sotaromaanin ja Suureen Isänmaalliseen sotaan liittyvän neuvostoromaanin periaatteellista eroa. Muistuu mieleen eräs huomattava suomalainen publisisti, joka julkaisi sodan jälkeen joukon mielenkiintoisia ja hyödyllisiä kirjoja ja joka useita kertoja kävi Neuvostoliitossa ja tapasi henkilökohtaisesti monia neuvostokirjailijoita. Hän oli vilpittömästi kiinnostunut neuvostokirjallisuudesta, meidän sotaromaaneistamme ja ihmetteli, miksi ei meidän sotaromaanimme ole samanlainen kuin Lännessä. Eräässä kirjassaan hän vertasi Aleksandr Bekin Volokolamskin valtatieitä Väinö Linnan romaaniin Tunteen sota. Tämä kirjailija sanoi, että Linnateki romaanissaan pilkkaa virallisesta patriotismista, militaristisista tunnuksista, kenraalien päiväkäskyistä ja ministerien puheista. Tähän satiiriseen, Väinö Linnan taiteellisen lahjakkaasti korostamaan ivaan sisältyikin se uusi, jonka tämä romaani toi Suomen kirjallisuuteen ja jonka vuoksi sillä oli niin valtava menestys. Aleksandr Bekin romaanissa ei tämä suomalainen publisisti löytänyt enempää sodanvastaista satiiri-

ria, sankarimaiseen madaltamista kuin valepateettisuuden iivaakaan. Tässä päinvastoin oli kaikki sangen vakavaa, oli usko ihanteittemme järkkymättömyyteen, eikä minkäänlaisesta aatteellisesta devalvaatiosta voinut olla puhettakaan. Tämän perusteella suomalainen kirjailija vihjaili ettei sodanjälkeisessä neuvostoliittolaisessa romaanikirjallisuudessa näy tapahtuneen minkäänlaista edistystä ja muutoksia.

Länsimaisten intelligenttien tällaisiin katsomuksiin ei aina sisälly pahaa tarkoitusta. Se saattaa olla yksinkertaista ymmärtämättömyyttä, mikä johtuu länsimaiden tyyten erilaisesta henkisestä ilmapiiristä. Suomen kirjallisuudessa ei voida oikealla tavalla ymmärtää paitsi yksityisten kirjailijain tuotteita myöskään kokonaisia kirjallisuussuuntia ellei oteta huomioon sitä entisten aatteiden arvonmenetysprosessia, joka alkoi sodanjälkeisinä vuosina. Suomalainen kirjallisuusarvostelu on pannut merkille, että monet ilmiöt sodanjälkeisessä Suomen proosakirjallisuudessa ja 1950-luvulla tapahtunut suomalaisen runomitan uudistus — melkein yleinen vapaaseen runomittaan ja uusiin vertauskuviin siirtyminen — johtuivat ennen kaikkea yhteiskunnallisista ja ideologisista syistä. Sodan traagisen kokemuksen tuloksena katosi usko Suomessa kauan vallinneeseen kansallis- ja sotakiihkoiseen ideologiaan, tapahtui monien entisten käsitteiden, stereotyyppi-ilmaisujen ja symbolien arvonalennus. Tämän yleisen prosessin yhtenä ilmentymänä kirjallisuudessa oli kapina aikaisempien kirjailijoiden »romanttista kieltä» vastaan. Suomen uusi lyriikka ja proosa kokivat tilapäistä yleisten käsitteiden pelkoa, kirjailijat pyrkivät puhumaan vain omissa eikä joidenkin yhteiskuntaryhmien nimissä, he pyrkivät peräti yksilöllisten tunteittensa, välittömien mielentilojensa mahdollisimman konkreettisiin ilmaisiin, joka johtikin sitten koko kuvakielen muuttumiseen. Kriitikot vertasivat sodanjälkeistä Suomen kirjallisuuden tilannetta eräissä länsi-

maissa ensimmäisen maailmansodan jälkeen ilmestyneeseen ns. kadonneen sukupolven kirjallisuuteen. Muisteltiin Hemingwayn romaania Hyvästi, aseet, luutnantti Henryn merkittäviä ajatuksia siitä, että vain kylien ja jokien konkreettiset nimet olivat säilyttäneet vielä jonkinlaisen merkityksen, kun taas sellaiset abstraktiset sanat kuin »kunnia, uroteko, uljuus» tuntuivat jopa säädyttömiltä. Samoin 50-luvun Suomen kirjallisuus, kuten kirjallisuusarvostelu tähdentää, ei luottanut ns. yleiseen mielipiteeseen ja karttoi ylipäänsä yleistyksiä (vaikka tämä tietysti oli vain näennäistä karttamista, sillä pessimistinen maailmannäkemyks oli monille uusille runoilijoille jo sellaisenaan yleistys). Uusi lyriikka ja proosa pitivät lähtökohtanaan sitä, että todellista oli vain *henkilökohtainen todellisuus, minun maailmani* äärimmäisen konkreettisesti ilmaistuna. Kirjailijain huomio oli keskitynyt kieleen, täysin vastaavan kuvallisuuden etsintään, ensi tilalle asetettiin muodon ja kielen alalla tapahtuva kokeilu.

Joistakin näiden etsintöjen myönteisistä seikoista huolimatta ei voida kuitenkaan kieltää, että *yleisen todellisuuden* hajoaminen eristettyihin *yksinäisiin todelluuksiin* heijasti syvää maailmankatsomuksellista kriisiä ja johti monissa tapauksissa äärimmäisen subjektivistisiin lyriisiin ilmaisuihin. Arvostelijat ja kirjailijat valittivat lukijoiden piintynyttä ymmärtämättömyyttä, kun taas lukijajoukolla tällainen kirjallisuus oli eliittikirjallisuutta. Viime vuosina on tästä eliittimäisyydestä alettu huomattavassa määrin vapautua, edistykselliset kirjailijat kiinnittävät yhä enemmän huomiota yhteiskunnallisiin ongelmiin. Taiteilijain keskuudessa on huomattavassa määrin havaittavissa kiinnostusta realismiin. Lähtökohtana eivät ole formalistiset etsinnät, vaan elämänsuhde, yhteiskuntaihminen tulee taiteeseen, ongelmana on hänen elämänsä valinta. On luonnollista, kun edistykselliset taiteilijat pitävät kirjalli-

suutta ja taidetta elämän tiedostamisen keinona, silloin ei tule enää yhteiskunnallisten yleistysten pelkoa ja halua rajoittaa luomistyön piiriä *yksilölliseen todellisuuteen*.

Neuvostokirjallisuudelle ja sitä suuremmalla syyllä sotaa käsitteleville teoksille on sellainen yksilöllisen tajunnan eristäytyminen koko kansan yhteisistä kohtaloista tietenkin elimellisesti vierasta. Mitään yhteistä ei tällaisen eristäytymisen kanssa ole myöskään niillä siihen aikaan kirjallisuusarvostelumme alalla syntyneillä väittelyillä ns. taisteluhautatotuuksista ym., joissa käsiteltiin kysymystä sodan taiteellisesta kuvaamisesta. Näissä väittelyissä pohdittiin, onko sotaa kuvattava laajoina sankarillisina yleiskuvina monine eri tasoilla sattuvine tapahtumineen, vai olisiko keskityttävä erinäisten taistelutuokioiden moraaliin ja psykologisiin tutkimuksiin ilman että näihin tapahtumiin osallistuisi kokonaisia divisioonia, armeijoita tai armeijaryhmiä. Kirjallisuuden käytäntö osoittaa, että kumpikin kuvaustapa on oikeutettu ja voi johtaa vaikuttaviin tuloksiin, kunhan kirjailija on saanut otteen johtoaatteen ja pystyy taitavasti toteuttamaan sen. Esimerkiksi Vasil Bykovin pienenisromaani Sotnikov tai Viktor Astafjevin Paimen ja paimentyttö eivät ole vähemmän kiinnostavampaa lukemista kuin jotkut tapahtumarikkaat moniosaiset sotaromaanit.

Fasismien voittamiseksi oli opittava vihaamaan sitä. Verisissä taisteluisa fasismia vastaan muodostui tuon tuostakin tilanteita, jolloin vielä aivan nuorten, vasta elämään astuneiden oli tukahdutettava itsessään nuoruuden herkkäuskoisuus ja opittava katsomaan maailmaa kiväärin tähtäimestä. Mutta neuvostosotilasta ei silloinkaan jättänyt ajatus, että ilman vihaa fasistista ruttoa kohtaan, ilman julman ja verisen vihollisen voittamista ei tule olemaan sitä valtavan suurta vapauden maailmaa, jonka nimessä vallankumouksemme oli suoritettu.

Mitä edemmäksi Suuri Isänmaalli-

nen sota loittonee meistä ajassa, sitä monipuolisemmin ja syvällisemmin kirjallisuutemme pyrkii käsittämään sen humanisen merkityksen. Neuvostokirjallisuuden aiheena ei ole yksinomaan taistelukuvaukset, ei vain fasismin hävittäminen, vaan sosialististen ihanteiden voitto, sen historiallisesti oikeudenmukaisen asian voitto, jonka nimessä sotilaamme taistelivat. Heidän sankaruutensa lähteenä oli järkkymätön usko historian luovaan voimaan, usko hyvän ja oikeudenmukaisuuden lopulliseen voittoon.

Tositaitteen kohteena ei ole koskaan ollut sota sellaisenaan, riippumatta sen tavoitteista, pelkkää aseiden kalsketta oleva sota. Jo Kalevalassa kuvattiin ihmistä kohtaan harjoitettu väkivalta sekä veljessodat tragedioiksi ja onnettomuuksiksi. Runossa Raudan synty Ilmarinen vaatii raudalta valan, että siitä tulee vain työase eikä murha-ase. Ja tämän valan rikkomista pidetään runossa suurimpana onnettomuutena maan päällä. Sota merkitsee totitaitteelle aina pohdiskelua itse elämästä, ihmisen tarkoituksesta, kansan kohtaloista. Tunnettu neuvostokirjailija Grigori Baklanov sanoi tästä sattuvasti: »Kirjoittaessani useita kirjoja meneestä sodasta en luullakseni kirjoittanut yhtään ns. sota-aiheesta. Leo Tolstoin romaania Sota ja rauha, joka on ehkä korkein taideteos mitä ihmisnero on kirjallisuudessa luonut, ei ole kuten tunnettua kirjoitettu sota-aiheesta. Se on kirjoitettu ihmiskunnasta, eikä yksikään vakava kirjailija lahjakkuutensa mittavuudesta riippumatta kirjoita pelkästä aiheesta, vaan tutkii kaiken mikä liittyy hänen sukupolvensa, hänen kansansa, hänen aikansa henkiseen maailmaan ja vastaa aikansa kysymyksiin.»

Voimiensa mukaisen panoksen ovat Suuren Isänmaallisen sodan aikakirjaan antaneet myös Karjalan prosaistit. Monet heistä ovat käsitelleet tuotteissaan sotavuosien tapahtumia. Näitä tapahtumia ovat kuvanneet Nikolai Jaakkola, Antti Timo-

nen, Pekka Perttu, Ortjo Stepanov, Dmitri Gusarov, Feodor Trofimov, Pjotr Boriskov ym. proosakirjailijat.

Nyt kun me merkitsemme neuvostokansan Suurella Isänmaallisessa sodassa saavutetun voiton 30-vuotispäivää ovat kaikki meidän kustantamomme, mm. myös Karjala-kustantamo valmistaneet tälle merkkipäivälle omistettuja erikoisjulkaisuja. Karjala-kustantamossa ilmestyi kertomus ja kuvauskokoelma Valkoisin kallioin rintamalinja piirretty on ja napapiirin ja Karjalan rintaman tapahtumille omistettu laulukirja. Valmistumassa on samanlainen runokokoelma. Moskovassa on ilmestynyt Antti Timosen tuotteiden yksiosainen laitos, joka sisältää kirjailijan rintamakuvaukset ja teoksen Karjalasta Karpaateille. Uusintapainoksia on otettu eräistä muistakin sotatapahtumiin liittyvistä karjalaisten kirjailijain tuotteista. Taisto Huuskosen romaani Teräsmyrsky kannaksella esim. ilmestyi Moskovassa erillisenä kirjana venäjän kielellä Konstantin Simonovin alkusanoilla varustettuna.

Tästä romaanista olen jo kirjoittanut, mutta haluan sanoa siitä nytkin, sillä se on yksi huomattavimpia teoksia viime vuosien Karjalan proosakirjallisuudessa. Sen poikkeuksellisuus neuvostoliittolaisessa sotaromaanikirjallisuudessa on se, että sota on kuvattu siinä vastapuolelta nähtynä. Kesän 1944 dramaattiset tapahtumat Karjalan kannaksella on kuvattu suomalaisten kokemina heidän joutuessaan neuvostojoukkojen mättävän kesähyökkäyksen alle. Näiden sotilaiden joukossa oli myös romaanin tekijä. Ellei muotonsa niin aiheistonsa puolelta teos on paljolti omaelämäkerrallinen. Sen nimeksi olisi voinut panna Romaani vuoden 1944 suomalaisista nuorukaisista. Tekijä on sankareidensa ikäkumppani, jotka kuvattavien tapahtumien aikana olivat 18—19-ikäisiä. Kirja kertoo miten jo sodan loppuvaiheessa näistä nuorista muodostetaan kiireesti panssarintorjuntakomppania. Miten he joutuvat Karjalan kannakselle, taistelevat, kaatuvat, miten eloon-

jääneiden silmät avautuvat ja he otavat helpotuksen tuntein vastaan tiedon välirauhasta, jota Suomen silloinen hallitus oli niin sitkeästi vastustanut.

Taisto Huuskosen romaanin omalaatuisuus johtuu siitä, että tässä teoksessa risteytyy kaksi kirjallisuuserinnettä: neuvostoliittolainen sota-romaanin ja toisen maailmansodan tapahtumiin liittyvä Suomen edistysellinen romaani. Huuskosen romaanissa tuntuu erikoisesti huomattavien suomalaisten realistien Pentti Haanpään ja Väinö Linnan vaikutus. Heille on yhteistä mm. humoristinen kirjoitustapa. Huuskosen romaanissa on paljon todella koomisia kohtauksia.

Humoristikirjailijana Huuskonen tukeutuu mielestäni osittain myös eurooppalaiseen perinteeseen, esim. Jaroslav Hašekiin. Hašekin romaanin kuvaukset armeijan elämäntavoista, sotilaselämän raaoista puolista ovat ikään kuin vielä yhtenä merkinä, sinä tarkistusrajana, jota taiteilijan on tuskin syytä ylittää.

Huuskosen iva saattaa olla purevaa ja armotonta, hän suosii räikeän koomisia, kärjistetyn groteskeja tilanteita. Teräsmyrsky kannaksella-romaanin henkilöiden sutkaukset ovat useinkin karkeita, mutta karkeitä ovat ennen kaikkea itse rintamapolot. Romaanin henkilöt etsivät pilapuheista hermojännityksen laukaisijaa, se oli useinkin ainoa keino kuolemanpelon ja kauhun voittamiseksi.

Taistelukuvauksissa esiintyy usein rinnan naurettava ja kauhea. Kirjan sankarit eivät halua kuolla, he ovat nuoria, heissä on voimakkaana terve elämänvaisto. »Sulonen se (kuolema — E. K.) ei o kyllä ikinä», on yksi niitä tavallisia totuuksia, jotka eivät käy yhteen armeijan propagandan kanssa. Kun sotamies Heinolle yritetään uskotella uhrimielistä ja askeettista ajatusta, että »suomalaisilla ei ollut sodassa muuta vaihtoehtoa kuin vapaus tai kuolema», niin hän mutisi itsekseen: »Mutta mitä helvettiä semmone vapaudella tekee joka on kuollut!» Salomäki suhahti

vihaisesti: »Et sä kans kässä yhtiäs mittää! Jäähän se vapaus eläville. Saavat vapaana huorata ja rillustaa.» Eikä tekijä sittenkään yksinkertaista sotilailta herääviä moraalisia ja psykologisia ongelmia. Romaanin henkilöt ovat useinkin vaikeissa moraalisisissa tilanteissa.

Taisto Huuskosen romaani on epäilemättä onnistunut teos. Romaanissa tapahtuvaa ei yksinkertaisesti »kerrota», vaan siitä syntyy todellisuuskuva, se on tosi luettavaa. Dramaattisen vaikutelman jättävät kirjan erinäiset episodit ja samalla tekijä on onnistunut luomaan eheän kokonaisuuden teoksessaan, jota hän ei aina voinut saavuttaa edellisissä luomuksissaan.

Konstantin Simonov kirjoittaa alkusanoinaan, että »Huuskosen romaani on kirjoitettu kovalla ja rohkealla miehen kädellä, joka itse on kulkenut vaikean tien ja katsomustensa uudesti arvioinnin eikä poikkea teoksessaan sodan karusta totuudesta tai kuvaa sitä kevennettynä.»

Romaaniin ovat tutustuneet paitsi neuvostolukijat myös lukijat Suomessa, ja suomalaisten sanomalehtien lausunnot ovat siitä myönteisiä. Myös Väinö Linna on julkaissut Karjalan aikakauslehdissä arvostelun kirjasta. Linna laskee Karjalan kirjailijan teoksen niihin sodan tilitysromaneihin kuuluvaksi »joissa ei kuvata vain taistelulinjojen murtumista, vaan myös sodan aiheuttamaa läpimurtoa ihmisten sieluissa». Linna tähdentää sodanvastaisten romaanien humanista sisältöä. Kun niitä lukevat miljoonat ihmiset, ne auttavat laajoja lukijapiirejä yhä syvemmin ajattelemaan sodan ankaraa mielettömyyttä. Linna lopettaa: »Se on Huuskosenkin romaanin ansio. Kun tykistökeskitykset Vuosalmella olivat vaienneet, vallitsi niiden päätyttyä hiljaisuus niin kuin suuri kysymysmerkki. Se kysyi: mitä nyt? Myöhempi historiamme on ollut vastausta tähän kysymykseen», ts. Suomen koko sodanjälkeisen kehityksen kausi, se uusi, Neuvostoliiton kanssa naapurisuhteiden lujittamiseen ja

kestävään rauhaan suunnattu ulkopolitiittinen kurssi.

Näiden kahden, neuvostoliittolaisen ja suomalaisen kirjailijan lausunnot ovat hyvin merkittävät — ne vahvistavat sitä lukijain tunnustusta, jonka Huuskosen romaani on saanut meillä ja Suomessa.

Viime vuonna julkaistiin Punaliipussa (n:ot 7—9) lyhennelmä Jaakko Rugojevin romaanista Ruokoranta. Siinä kerrotaan ennen kaikkea Pohjois-Karjalan nykypäivistä, vaikka tapahtumien aihe siirtyykin väliin tämän seudun varhaisempiin kausiin. Romaanissa on episodeja, jotka liittyvät sota-aikaan ja sodanedellisille ajankohdille.

Rugojevin romaanista ei ole kirjoitettu vielä perusteellisia arvosteluja, se on tulevaisuuden asia, enkä minäkään haluaisi esittää tässä ennakkoarvioita. Sanon vain, että yhtenä tämän teoksen puoleensa vetävänä seikkana on mielestäni tekijän intohimoinen suhde kuvattavaansa, rakkaus syntymäseutuunsa, sen ihmisiin, heidän kohtaloihinsa ja henkiinseen maailmaan. Kirjasta uhkuu kansanelämän lähteiden syvä kunnioitus ja levoton kiinnostus kansallisen kulttuurin kehityksestä. Ja se että nämä ihmiset ovat käyneet läpi sodan kurimuksen ja että heidän kotimaansa on kokenut kauheita onnettomuuksia, lisää entisestäänkin rakkautta siihen.

Romaanin sankarit, joiden ajatukset ovat läheisiä tekijän ajatuksille, ovat huolissaan sukupolvien henkisen perinteen säilyttämisestä, siitä että nuoriso tuntisi tämän seudun, kansansa menneisyyden, omaksuisi sen kielen ja kulttuuriperinnön, pitäisi tätä kaikkea omanaan ja osaisi antaa sille arvon. Tekijä on vakuuttunut, että ilman periytymistunnetta, ilman kansallisen historian tunnetta kadotetaan kiintymys kotiseutuun. Yksi romaanin henkilöistä, puolue-työntekijä pohdiskelee öisen nuotion ääressä: »Ei riitä yksistään se, että tätä nuorisoa opetetaan ainoastaan kirjoittamaan, lukemaan ja tekemään työtä. Nuoriin pitää syövyttää myös

kotiseudun ja kansamme historian tuntemusta. Isänmaan rakkautta. Eikä niin paljon sanoilla kuin esimerkeillä ja teoilla.» Edelleen romaaniin henkilö aprikoi, että toisinaan hyvätkin sanat menettävät ajattelemattomasta jankuttamisesta reaalisien merkityksensä, muuttuvat silmälapuiksi, jotka estävät näkemästä asioita syvällisesti. Tarkoitteen kotoisia seutuja hän mietiskelee: »Meillä on paljon rakennettavaa, me emme asu vielä täysin valmiilla paikalla. Mutta me emme asu koskemattomassa erämaassa. On tullut muodiksi vedota Prišvinin sanoihin: 'Säikäyttämättömien lintujen seudulla —'. Ikään kuin täällä ennen meitä ei olisi ketään ollut. Lähes puolitoista sataa vuotta sitten Elias Lönnrot käveli nämä seudut ristiin rastiin runoja keräämässä — —. Mutta jo kauan ennen Lönnrotin käyntiä rahvas oli jättänyt näihin tantereihin omat rakennusmerkkinsä. Ja vaikka tämä rahvas ei jaksanutkaan rakentaa kaikkialle leveitä teitä ja kohottaa kivisiä kirkkoja ja kaupunkeja, se ei ole rahvaan syytä. Mutta niissäkö vain olisi kansan elämän ydin, kivilinnoissa ja taivaita hipovissa torneissa? Onhan tälläkin korpien keskelle eläytyneellä rahvaalla ollut oma elämänmuotonsa, oma kulttuurinsa. Tässä maassa jokainen kivi, jokainen pilkka puunkyljessä, jokainen tykin silpoma männyntynkä, jokainen valkama on kunnioittamisen ja muistamisen arvoinen aina. Ne on juurrutettava nuorten mieleen — —.»

Romaanin keskeisin henkilö Taino Sallinen, hänen äitinsä ja kirjan muut henkilöt ovat kiintyneet kovasti kotiseutuunsa. Romaanissa viehättää kansanelämän kuvaus. Onnistuneiden lukujen, kohtausten ja henkilökuvienn rinnalla on Jaakko Rugojevin tuotteessa mielestäni myös eräitä heikkoja paikkoja. Rakkausespisodit eivät ole aina psykologisesti vakuuttavia, niistä puuttuu toisinaan tarpeellista syvyyttä, niissä on liian paljon puhtaasti sattumanvaraista. Esiintyy myös kerronnan rakenteellista hajanaisuutta.

Tosi kyllä ettei ns. juoniromaani, jossa juoni esittää keskeistä osaa, ole ainoa mahdollinen nykyromaanin laji. Enemmänkin, kun otetaan nykyinen länsimainen romaanikirjallisuus, niin romaanin juonta pidetään useinkin romaanitekniikan eilispäivänä, melkeinpä yksinomaan salapoliisiromaaneille kuuluvana. Etualalle tulee filosofinen romaani, ajatusromaani (esimerkkeinä voidaan viitata Thomas Mannin, Hermann Hessen ym. romaaneihin). Neuvostokirjailijat ovat myös joskus ilmaisseet skeptisen suhteensa juoniromaaniiin ja korostaneet romaanin filosofista pohjaa. Sama Mihail Prišvin, josta Rugojev mainitsee, kirjoitti jo 30-luvulla: »Esittäkää minulle vaikka yksi meidän aikamme romaani, jota luukiessa ei joutuisi tuntemaan tiettyä epämuokavuutta ja usein häpeääkin tekijän puolesta: tulee ajatelleeksi että miksi hän panee käyntiin leikkikalunsa silloin kun meillä ei ole aikaa leikkiin, emmekä me yleensä ole lapsia että meitä voitaisiin narrata jollakin juonella — —. Sellaisia romaaneja, ellei niihin jo alunpitäen ole punottu jotain filosofista sisältöä, jota varten vankkurit itse asiassa ovatkin liikkeellä, sellaisia romaaneja ei enää voi olla olemassa — —.» Romaanimuoto oli Prišvinin mielestä tienhaarassa, se »on meille kuin pesä, josta linnut ovat lentäneet pois eivätkä enää ole palanneet takaisin», näin hän ilmaisi ajatuksensa kuvaannollisesti.

En halua päätellä onko Rugojevin teoksen rakenteellinen muodottomuus yhteydessä joihinkin uuden muodon etsintöihin. Jää sellainen vaikutelma, että erinäisissä luvuissa tekijä on sittenkin pyrkinyt juonelliseen kerrotaan, vaikka yleistä kokonaisuutta ei tässä suhteessa syntynytkään. On muuten huomautettava, että tähän mennessä on julkaistu vain romaanin lyhennelmä, joten on ennenaikaista puhua teoksesta kokonaisuudessaan.

Vuosina 1972—73 julkaistiin Punalipussa (niin ikään lyhennelmä) Ortjo Stepanovin romaanista Sakun

Jaakko, rahvaanmies, joka oli jatkoa Kotikunnan tarinaan.

Nikolai Jaakkolan Pirttijärvi-sarjaan tai Antti Timosen Me karjalaiset -romaaniiin verrattuna, jotka on omistettu vallankumous- ja kansalaissodan tapahtumille Pohjois-Karjalassa Ortjo Stepanovin Kotikunnan tarina ja Sakun Jaakko kertovat pohjoiskarjalaisen maaseudun kehityksen seuraavasta vaiheesta, jolloin tekijän sanoja käyttäen »ihmiset vihdoinkin panivat aseet syrjään ja ryhtyivät rauhan työhön». Kansalaisota oli päättynyt, maahanhyökkääjät oli karkoitettu pois ja maassa ryhdyttiin välittömiin sosiaaliisiin uudistuksiin. Romaanissa kuvattujen tapahtumien yhteiskunnallisena taustana on talonpoikien ensimmäisten maatalousosustuskuntien syntyminen kaksikymmentäluvulla ja sitten kollektiivitalouksien perustaminen. Samanlaisesti laskettiin perustaa uusille ihmisuhteille, talonpojiston elämää järjestettiin uuteen uskoon ja uusi kulttuuri versoi maaseudulla.

Edellä mainittuihin Karjalan proosateoksiin verrattuna Kotikunnan tarinassa ja sen jatkossa Sakun Jaakossa tulevat vuosisataiset perinteet, patriarkalliset sukuyhteiskunnan tavat ja niiden edustajat esille monessa suhteessa uudelta puolelta. Uusi näkökanta juontuu ennen kaikkea uudesta yhteiskuntahistoriallisesta tilanteesta, jota romaani kuvaa. Patriarkalliset elämäntavat ja sukuyhteisön aikainen ajattelu murtui vähitellen vallankumousta edeltäneessä Karjalassa syntyvien porvarillisten suhteiden vaikutuksesta, jotka varsinkin moraaliltaan eivät läheskään aina olleet kansanelämän muotoja korkeammalla. Vallankumouksen jälkeen taas patriarkallisessa ympäristössä syntyneet sosialististen suhteiden idut törmäsivät tiettyyn vastarintaan, patriarkallisuus alkoi ensi kerran muuttua näin ilmeisesti piintyneisyydeksi, se ei ymmärtänyt elämän uusia lakeja, uutta moraalialia, joka avarsi yksilön näköpiiriä. Patriarkallisen perheen elämänmuoto kävi yksilölle jo ahtaaksi.

Stepanovin romaanissa on patriarkallisen entisyyden kannattajana Hirssolan suvun pää, vanha Ontto. Isossa talossa hänen isännyytensä alaisena elää puolisoistakymmentä ihmistä, neljän sukupolven edustajaa. Samoin kuin Mauralla Jaakkolan Pirttijärvi-sarjassa on Ontollakin ihanteellisena normina iso sukulperhe, jonka hän hinnalla millä hyvänsä haluaa säilyttää. Ja patriarkkana, joka on huolissaan suvun jatkumisesta, hän on aivan tosissaan levoton siitä, että hänen lastenlapsensa ovat vain tyttöjä eikä yhtään poikaa, joista voisi tulevaisuudessa nousta suvun pää.

Mauran ja Onton välillä on silti oleellista eroakin. Mauran muistossa suuri patriarkallinen perhe kietoutuu vielä sukukollektivismin runouteen, ja Maura itsekin tuomiten sellaisen järjestelmän, jossa »kopeekka hallitsee maailmaa», esiintyy vielä runollisena ja miellyttävänä hahmona. Onton hahmossa taas hänen puolustamansa patriarkallisen perheen moraaliset perinteet muuttuvat kotityranniudeksi, joka ei kaipaa enää ihannointia vaan hävittämistä.

Ontto on niin ikään vuosisataisen kokemuksen, ikivanhojen tietojen säilyttäjä, mutta ei enää runollisessa, vaan alennetun proosallisessa mielessä. Maura Jaakkolan teoksessa muistaa lauluja ja tarinoita; samoin myös päähenkilön Vasselein vanha äiti Timosen romaanissa Me karjalaiset kertoo satuja edustaen siis runollista pohjaa. Molemmat he tietystä maailmankatsomuksensa rajoittuneisuudesta huolimatta ilmentävät hyvää inhimillisyyttä. Silloinkin kun Maura toivoo työlle, että mielitetty huomaisi hänet, hän tekee sen hyväntahtoisuudessaan. Ontolla on kylässä myös taikurin ja tietäjän maine, mutta hänen tietonsa uusissa olosuhteissa ovat vain pimeyden ja tietämättömyyden muoto. Patriarkka Onton hahmossa ei ole etualalla hyväntahtoisuus eikä inhimillisuus, vaan vieraan tahdon alistaminen. Uuden elämän ilmapiirissä hän ei olekaan enää kansan perinteiden, vaan

piintyneiden ennakkoluulojen edustaja. Paradoksi on se, että juuri muinaiset tavat, patriarkallisen elämän kirjoittamattomien lakien noudattaminen johtaa Onton mieli- ja väkivaltaan. Niinpä esim. Ontto näkee vieraat rysät ja painaa vanteet vihoissaan yhteen pitäen tässä kiinni vanhoista tavanomaisista siveellisistä moraaliperusteista, joita hänen mielestään oli rikottu. »Ukko piti tuota haon vierustaakin hirssolanniemeläisten kalastusalueeseen kuuluvana. Hänen mielestään täällä ei ollut kenelläkään oikeutta saalistaa. Vesistöjä ei oltu koskaan jaettu. Silti muistamattomilta ajoilta jokaisella talolla olivat omat apajansa ja rysäpaikkansa, samoin myös omat ansapolkunsu sekä marja- ja sienimaat, omat luonnonniityt. Vanhus ei sietänyt perinteellisten tapojen rikkomista.»

Tai sanokaamme vanha Ontto talousaskareissaan näyttää pitävän huolta koko perheen eduista, kutoo verkkoja, tekee puuastioita, paikkaa ja rasvaa kotiväen jalkineita. Kaikki tämä on sukulperheissä ollut ikivanhoista ajoista vanhojen isäntien huolena eikä siinä ole mitään moitittavaa. Mutta katsoessaan aamulla jalkineita Ontto huomaa, että hänen aikuisen lapsenlapsensa kengät olivat märät, tyttö oli siis illalla käynyt salaa kylässä nuorisoliittoasioillaan, josta ukko kimpaantuu ja rankaisee ankarasti syyllistyneitä. Yhtä päättävästi hän suhtautuu perheen muihinkin jäseniin kooten jokaisen tienatun ruplan yhteiseen säästölippaaseen, jonka ainoana säilyttäjänä hän itseään pitää. Ja kun nuori miniä tohtii kapinoida, hänen käskävä katseensa rohkaisee aviomiestä rankaisemaan vaimoaan.

Kotikunnan tarinan kirjoittaja on kaukana siitä, että kuvaisi Onton joksikin uuden järjestelmän tietoiseksi vihamieheksi. Ontto on samanaikaisesti sekä työihminen että ennakkoluulojen vallassa oleva mies. Hän puhelee ylpeänä, että hän on koko ikänsä hankkinut leipänsä omin käsin, ja hänen työihmisen vaisto sa-

noo, että uuden vallan toimenpiteet on suunnattu hänenkin hyväkseen ja puolustukseksi. Samalla hän tuntee, että uuden elämän tuulahdukset rikkovat hänen perheensä elämänmuodon, ja se pakottaa hänet pidäytyväiseksi tämän järjestelmän suhteen. Vähäisen niskottelun jälkeen hän sopeutuu siihen ja vielä pakollisen lähdön kotoankin hän ottaa vastaan melko rauhallisesti eräänlaisena kohtalon oikkuna ollen vain huolestunut siitä että säilyttäisi ihmisarvonsa. Moraalisen voiton saavat kuitenkin hänen nuoret jälkeläisensä, jotka eivät ainoastaan odota tapahtumien edelleen kehittymistä, vaan osallistuvat aktiivisesti uuteen elämään.

Stepanov ei aina onnistu luomaan monisäikeisiä luonteita. Onton hahmossa esimerkiksi luonteen kaksi puolta — työihminen ja ankara, jopa despottinen patriarkka — esiintyvät jotenkin erikseen, ilman tarpeellista taiteellista yhtenäisyyttä. Tämän vuoksi henkilökuva tuntuu eräissä kohdissa tarkoituksellisesti konstruoidulta ja melko ehdolliselta, mikä on ristiriidassa kansanelämän kuvauksen kanssa. Teoksen omaksumista vaikeuttaa sen rakenteellinen hajanaisuus. Sen monet luvut muodostavat pikemminkin sarjan kuvia tietyn ympäristön ja aikakauden elämästä kuin romaanin, jossa on yhtenäinen toiminta, luonteiden kehitys, juonen alku, huippukohta ja loppu. Sitä paitsi kun edellä mainituissa Jaakkolan ja Timosen romaaneissa on eräänlaisena toiminnan johdonmukaisuuden ulkonaisena sääntelijänä itse historiallisten tapahtumien johdonmukaisuus, niin Sakun Jaakossa tällaista sääntelevää osaa näyttelevät paikallisen kolhoosin rakennustyön vaiheet.

Ja sittenkin eräänlaisesta henkilökuviensa hataruudesta ja kuvailevasta liiallisuudesta huolimatta Ortjo Stepanovin teos tekee tosiperäisen vaikutuksen ja tämä elämän totuuden kuvaaminen onkin sen vahva puoli.

Paitsi novellin Kaksi miestä muistele sota Pekka Perttu julkaisi 1973 Maiseman silmän. Se on hyvä,

sydämellisesti, asiantuntevasti ja lahjakkaasti kirjoitettu kirja, joka kertoo luonnosta ja luonnolle läheisistä ihmisistä. Luulen että Pekka Perttu oli kauan valmistellut aineistoa tätä kirjaa varten ja kirjoitti sen vasta nyt kypsyyskaudellaan.

Karjalan proosan omalaatuisena tyyllisenä kokeiluna voidaan pitää Sever-julkaisussa 1973 ilmestynyttä Edvard Aallon novellia Kujien kautta valoon. Tekijä on vielä suhteellisen nuori, tämä on yksi hänen ensimmäisiä teoksiaan. Edvard Aalto kirjoittaa venäjäksi. Hänen novellinsa on psykologisen proosan koe. Teos on tavallaan meidän eräiden karjalaisten romaaniemme kontrasti siinä mielessä, että siinä ei ole lainkaan etnografisuutta, ei ulkonaisia tapahtumia, ei eepistä monihenkilöllisyyttä eikä kertomuksen kronikaalista ulottuvuutta. Kaikki on keskitetty itse asiassa novellin yhden ainoan henkilön sisäisen elämän, hänen sisimpien tunteittensa erittelyyn. Luulisin että Karjalan proosan yleisen kehityksen kannalta tällaiset kokeilut ja tyylliset etsinnöt ovat hyödyllisiä. Nuorelta kirjoittajalta ei kaikki vielä onnistunut samalla tavalla, mutta julkaisemallaan novellilla hän on osoittanut ehdottoman lahjakkuutensa.

Karjalan venäjänkielisen proosan alalla on viime vuosina ilmestynyt vielä muitakin uusia nimiä. On ennen kaikkea mainittava Dmitri Balašovin nimi, joka on painokkaasti antanut tietää itsestään kahdella romaanillaan: Herra Suuri Novgorod ja Marfa-posadnitsa. Balašov tuli kirjallisuuteen kansanrunoustieteen alalta. On kuvaavaa, että hänen historialliset romaaninsa ovat saaneet tunnustusta niin kirjallisuusarvostelun kuin myös neuvostoliittolaisen historiatieteen taholta. Molempiin romaaneihin on kirjoittanut alkusanat tunnettu Muinais-Novgorodin historian tuntija Neuvostoliiton Tiedekatemian kirjeenvaihtajajäsen V. L. Janin, joka on antanut korkean arvion niiden aatteellisesta sisällöstä ja kirjallisista ansioista. Kirjallisuusarvostelu pitää Balašovin

romaaneja huomattavana panoksena neuvostoliittolaisen historiallisen romaenin kehitykseen. Ryhtymättä niiden yksityiskohtaiseen erittelyyn haluaisin vain tähdentää, että lehdistössä on pantu merkille niiden tekijän poikkeuksellinen yleinen kulttuuri, mm. myös kielikulttuuri. En tarkoita tässä niinkään paljon laajatietoisuutta sellaisenaan, en muinaishistorian erikoistuntemusta, muinaisten elämäntapojen, vanhojen sanojen ja sanontojen tuntemusta, joka on myös kiitettävä seikka. Tämä kaikki voidaan kuitenkin loppujen lopuksi amentaa kirjoista, omaksua työllä ja ahkeruudella. Varsinainen kirjailijan kulttuuri alkaa siitä jossa kirjatieto yhtyy elimellisesti omaperäiseen kielenkäyttöön, kykyyn nähdä moniulotteisesti muinainen elämä. Romaanikirjailija Balašov omaa epäilemättä nämä ominaisuudet. Edellä mainitut romaanit ilmestyivät Moskovassa, ja piakkoin meidän Sever-aikakauslehtemme aikoo julkaista hänen uuden teoksensa.

Sitten vielä yksi suhteellisen uusi nimi Karjalan venäjänkielisessä proosakirjallisuudessa — Viktor Pulkin. Häneltä on ilmestynyt kaksi kertomuskokoelmaa: Kižin kertomuksia ja Vepsäläisiä sävelmiä. Viktor Pulkinin kertomuksissa tuntuu selvästi kansanrunoudellinen pohja, kansantarun, -kertomuksen ja bylinan aineksia. Eräitä kertomuksiaan tekijä nimittää etnografisiksi novelleiksi. Folkloremainen kertomatapa edellyttää kansankielen, tässä tapauksessa pohjoisvenäjän murteen hyvää tuntemusta, ja Viktor Pulkin hallitsee täysin tätä kieltä. Hänen kertomuksensa ovat mielenkiintoisia jo sellaisinaan, mutta kun otetaan huomioon tekijän, vielä nuoren ja energisen miehen, kehittyminen edelleen, niin hänen saavutuksiaan varsinkin kansanelämän ja kansankielen omaksun alalla voidaan pitää hyvänä perustana uusien taiteellisten tehtävien ratkaisemista varten tulevaisuudessa.

Viime vuosina ilmestyy aikakauslehdissämmekin melko usein kerto-

muksia. Punalipussa ovat esiintyneet kertomuksillaan Pekka Perttu, Antti Timonen, Jaakko Rugojev, Uljas Vikström, Matti Pirhonen, Mikko Remsu, Vaseli Mäkelä, Hellä Hellman, Heikki Sivonen, Terttu Vikström, Vili Bergman ja monet muut. Suomen kielellä ovat erillisinä kirjoina julkaisseet kertomuksiaan Pekka Perttu, Antti Timonen ja Mikko Remsu. Tuonnottain ilmestyi niin ikään Kalevalan piirin kirjallisuuskerhon jäsenten yhteinen kertomuskokoelma. Sever-aikakauslehdessä ovat julkaisseet kertomuksiaan Ivan Petrov, Viktor Soiovjov, Feodor Titov, Juri Tšepasov, Aleksandr Puikkonen, Anatoli Suržko ja Anatoli Sihov. Vsevolod Uslanovilta ja Aleksandr Linevskiltä ovat ilmestyneet kertomuskokoelmat. Karjalaisen kertomuksen antologiana voidaan tavallaan pitää moskovalaisen Sovetskaja Rossija -kustantamon julkaisemaa kokoelmaa. Eräiden karjalaisten kirjailijoiden kertomuksia on ilmestynyt moskovalaisissa ja leningradilaisissa aikakauslehdissä ja niitä on otettu yleisliittolaisiin kokoelmiin. Julkaistujen kertomusten joukossa on enemmän tai vähemmän onnistuneita, mutta yleensä voidaan tyydytyksellä todeta kirjailijoiden kasvava huomio tähän kirjallisuuslajiin. Nuorten kirjailijoiden nimien rinnalla on mainittava yhden vanhimman kirjailijamme, Ivan Petrovin (Toivo Vähän) luovan työn aktiivisuus. Hänen vuonna 1974 Severissä julkaisemansa kertomukset todistavat, että hänellä on sanottavaa tässäkin kirjallisuuslajissa.

Mielenkiintoinen ja pirteästi kirjoitettu on Stanislav Pankratovin kirja Järvien, metsien ja koskien maa. Se on ilmestynyt melko laajana painoksena Moskovassa ja on omiaan levittämään tietoa Karjalasta. Elämänkertakirjallisuuteen kuuluvana voidaan pitää suomen ja venäjän kielellä ilmestynyttä Uljas Vikströmin kirjaa Torpedo puolueemme ja kansainvälisen kommunistisen liikkeen huomattavasta toimihenkilöstä Otto Wille Kuusisesta.

Mitä tulee aikakausjulkaisuja var-

ten kirjoitettuihin kuvauksiin Karjalan nykyaiheista, niin siinä ei mielestäni vielä erikoisia saavutuksia ole havaittavissa. Tuntuu varsin kärkevä tarve tutkimuksiin perustuvista ongelmallisista kuvauksista, joissa tarkasteltaisiin syvällisesti ja määrätietoisesti elämämme eri alojen, talouden, kulttuurin ja elinolojen kysymyksiä. On paljon sosiologisia kysymyksiä, jotka kirjailijoiden asettamina voisivat herättää yhtä suuren kiinnostuksen lukijoissa kuin eräät romaanit ja novellitkin. Tekijältä vaaditaan nykyelämän hyvää tuntemusta, taitoa erottaa siitä tärkeimmät aiheet, kykyä operatiivisesti keskittyä niihin ja kirjoittaa ajankohtaisesti, selvästi ja ytimekkäästi. Luulisin että itse aikakauslehdet voivat tehdä paljon kuvauksen kehittämiseksi ja samalla tasavallan kirjailijaliiton on nähtävästi ryhdyttävä tarmokkaimpiin toimenpiteisiin tässä suhteessa.

Meidän kirjailijaliitollamme on tietenkin paljon erilaisia tehtäviä, juoksevia asioita ja velvollisuuksia, joiden parissa on tehtävä työtä. Mutta tärkeimpiä meille ovat luovat tehtä-

vät, välitön huolenpito kirjallisuuden kehityksestä. Toisinaan alkaa tuntua, että kirjallisuuselämällä ollaan joskus taipuvaisia käsittämään järjestöelämää. Järjestöelämä on myös tärkeä, mutta sen asettaminen keskiöksi ei ole kirjallisuuden eduksi. Eräät meistä innostuvat useinkin niin ahkerasti osallistumaan erilaisiin esiintymisiin, neuvotteluihin ja valtuuskuntiin, että itse luovan työn edut jäävät taka-alalle ja joskus sammuvat kokonaan. Luova työ on tietenkin arkaluontoista, eikä kirjailijalta saa vaatia tuloksellista luovaa työtä aikataulun mukaan. Ja kuitenkin meidän on ennen kaikkea ajateltava kirjallisuutta ja luovaa työtä.

Siitä teoreettisesta tasosta ja ammattipätevyyden asteesta, millä kirjallisuuden kysymyksiä käsitellään, ja yleisestä luovan työn ilmapiiristä riippuu muuten myös nuorten voimien tulo järjestöömme. Luova työ edellyttää aktiivista ajattelua, tiedostamisen janoa, innoittunutta suhdetta elämään, ja näitä ominaisuuksia meidän on herätettävä ja kehitettävä kirjailijaliittomme kaikessa toiminnassa.

Runous ja aika

Lyhennelmä filologian lisensiaatin Armas Mäšinin apuselostuksesta, jonka hän piti Karjalan kirjailijain 7. liittokokouksessa.

Runous seuraa joustavammin kuin mikään muu kirjallisuuslaji ajan valtimon lyöntiä, ihmisen suhdetta siihen. On ilmeistä, että jännityksen kaudet yhteiskunnan historiassa vai-

kuttavat runouteen aktiivisesti, »hoppuvat» sen kehitystä ja antavat sille uusia sysäyksiä. Samanaikaisesti historialliset suurtapahtumat liikkuvat yhä uusien sukupolvien sy-